

De *Nieuwe* Zelfzwichter

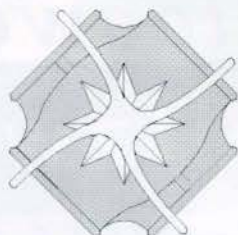
in dit nummer

- De poldermolens in Garrelsweerstermolenpolder (3)
- Molennieuws
- Fototentoonstelling Vereniging Vrienden
- Biotoopnieuws
- Gildenieuws
- Opening molen De Ster te Winsum
- Verslag algemene vergadering Stichting De Groninger Molen
- Afscheid van de heer J. Slim als voorzitter
- Westenwind
- Verslagen molenexcursie Vereniging Vrienden van de Groninger Molens
- Brandpreventie
- Verstild verleden (27)
- Boekennieuws
- Molenwinkeltje

Colofon

De Nieuwe Zelfzwichter

jaargang 2 no. 4
december 1998 • 4
ISSN 1386-4920

De Nieuwe Zelfzwichter is het kwartaalblad van de gezamenlijke molenorganisaties in de provincie Groningen. Het blad verschijnt in de maanden maart, juni, september en december. Leden van de vereniging van Vrienden van de Groninger Molens en leden van de Stichting De Groninger Molen ontvangen het blad automatisch. Niet-leden kunnen zich op dit periodiek abonneren voor f 25,00 per jaar (4 nummers). Losse nummers kosten f 5,00 exclusief porto.

Opgave lidmaatschap + abonnement:

Vereniging Vrienden van de Groninger Molens,
t.a.v. Ledenadministratie, A-weg 5^c, 9718 CS Groningen

Opgave abonnement voor De Nieuwe Zelfzwichter:

A-weg 5^c, 9718 CS Groningen

Secretariaatsadressen:

- Vereniging Vrienden van de Groninger Molens, A-weg 5^c, 9718 CS Groningen, tel. (0597) 59 19 31
- Stichting De Groninger Molen, A-weg 5^c, 9718 CS Groningen, tel. (050) 312 16 94, fax (050) 314 25 84
- Gilde van Vrijwillige Molenaars, afd. Groningen, p.a. Nassaustraat 65, 9675 EN Winschoten, tel. (0597) 41 42 69

Redactie:

Redactie van De Nieuwe Zelfzwichter: A-weg 5^c, 9718 CS Groningen, tel. (050) 3 12 16 94, fax (050) 314 25 84
J.C. van Driel – Groningen, G. Geertsema-ten Broek – Groningen, H.A. Hachmer – Nieuwe Pekela, A.J. van der Salm – Godlinze, A.D. Veenhoff – Groningen.

De redactie behoudt zich het recht voor om ingezonden artikelen in te korten. Overname van artikelen is eerst na overleg met de uitgever toegestaan.

Aan dit nummer werkten mee:

Mw. M.D. ten Cate-Vegter, J.C. van Driel,
M.E. van Doornik, H.A. Hachmer, C.E. van der Horst,
B. Oomkens, mw. I. Oosting, H. Noot, H.G.T. Vos,
G.J. de Vries, D.J. van der Zee

Grafische basisvormgeving:

Biche Eleveld bNO - Groningen

Cartoons:

René Halma - Groningen

Lay-out en drukwerk:

Zodiak Groep - Groningen

Oplage:

900 exemplaren

Sluitingsdatum kopij:

20 januari 1999

foto omslag:

Molen De Ster te Winsum tijdens de opening op
26 september 1998. Zie ook het artikel elders in dit nummer.
(foto Jelte Oosterhuis - Usquert)

2 • Redactioneel**3 • De Poldermolens in het waterschap Garrelsheerstermolenpolder (3)****6 • Molennieuws****9 • Fototentoonstelling Appingedam**

Grieto de Vries doet verslag van de opening van de fototentoonstelling die naar aanleiding van het 25-jarig jubileum van de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens op 3 oktober jongstleden werd geopend. Nog tot 1 februari 1999 zijn vele - ook historische - foto's van windmolens te bewonderen in het waterschapshuis van het Waterschap Eemsholten.

9 • Biotoopnieuws

Bé Oomkens geeft een voorzet voor wat tot een nieuwe rubriek kan uitgroeien: een artikel dat gaat over de molen en diens 'leefomgeving'.

9 • Gildenieuws**10 • Opening molen De Ster te Winsum****12 • Verslag algemene vergadering Stichting De Groninger Molen****14 • Afscheid heer J. Slim als voorzitter**

Ineke Oosting staat even stil bij het vertrek van de heer J. Slim die op 26 oktober van dit jaar de voorzittershamer van de Stichting overdroeg aan de heer J.P.J. Knol.

16 • Westenwind**18 • 2 verslagen molenexcursie Vereniging Vrienden van de Groninger Molens****22 • Brandpreventie**

Brand is de nachtmerrie van iedere molenaar. Hoe je er tegen te wapenen vertelt ons de heer Van der Zee.

24 • Verstild Verleden (27)**25 • Boekennieuws****29 • Molenwinkeltje**

Redactioneel

Zo aan het einde van het jaar realiseert een mens zich dat tijd werkelijk voorbij vliegt. Van de heer C.E. van der Horst ontvingen we het bericht dat hij na 20 jaar wil stoppen met zijn rubriek Boekennieuws. Op zich betreuren we dit, maar we respecteren zijn besluit. Maar liefst 20 jaar een rubriek vullen is niet niks. Tijd vliegt immers voorbij en drie maanden zijn zo maar weer om. Toch wist hij bijna altijd minimaal zes boeken te beschrijven. Binnen de molenwereld een ongekende en ongeëvenaarde prestatie!

Wel werd het voor de heer Van der Horst steeds moeilijker om binnen drie maanden serieuze titels bij elkaar te sprokkelen omdat het aantal grote publicaties dat verscheen in de loop van de tijd in aantal afnam. De lezer bleef de rubriek overigens bijzonder op prijs stellen. Tijdens een enquête die een paar jaar geleden werd gehouden bleek dat de boekenrubriek altijd op grote waardering kon rekenen.

Maar hoe kon het ook anders, de rubriek werd geschreven door een molenvriend in hart en nieren...

Eveneens nam afscheid, molenliefhebber en voorzitter van de Stichting van Groninger Molens, de heer J. Slim uit Meeden. Meer over de verdiensten van de heer Slim leest u op pagina 14.

Tot slot nog een oproep aan u, als molenliefhebber. Hoewel wij ons mogen verheugen in een degelijke hoeveelheid toegezonden, ontbreekt het ons vaak ook aan het echte nieuws; actuele informatie die we meestal best op het laatste moment op kunnen nemen. Daarmee houden we het blad levendig en lezenswaardig. Schroom daarom niet om uw wetenswaardigheden op papier te zetten. Nog steeds zoeken we mensen die ons bijvoorbeeld molennieuws willen aanleveren. Waar wordt wat gerestaureerd, waar vindt een opening plaats en hoe was die opening. Ook als u een leuk boek gezien of gelezen heeft kunt u ons dat gerust doorgeven! Met het toezenden van recente krantenknipsels over molengebeurtenissen in de provincie kunt u ons al even behulpzaam zijn. De redactie kan alleen maar z'n voordeel doen met uw gevoel voor molennieuws!

De redactie wenst u een voorspoedig 1999!

Oldehove, foto: Aerophoto Eelde, 1979

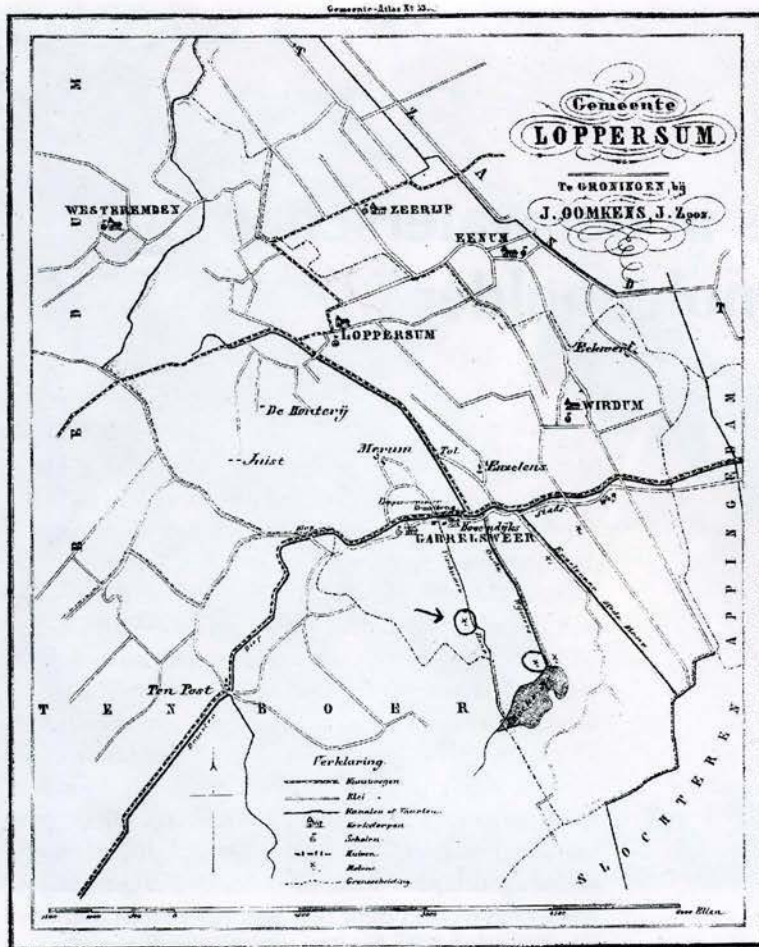
De poldermolens in het waterschap de Garrelsweerstermolenpolder (3)

De vele vernieuwingen uit het begin van deze eeuw gingen ook aan de Garrelsweerstermolenpolder niet ongemerkt voorbij, zo laten we in het vorig nummer. Tot besluit van deze reeks artikelen bespreekt H.G.T. Vos het onderhoud dat halverwege de jaren zestig aan de Kloostermolen werd verricht en welke - bureaucratische - perikelen daar aan vooraf gingen.

Onderhoud en nog eens onderhoud
Eenkele ingelanden waren in 1941 ontevreden over de molenaar omdat hij ondanks de hoge waterstand niet had gemaald op Paasmaandag. De molenaar bleek echter niets te verwijten omdat bestuurslid Zuidveld de molenaar toestemming gegeven had vrijaf te nemen. Een verzekering tegen brand en molest dient zich voor het eerst aan in de notulen van 8 juni 1943. Het bestuur besloot toentertijd met algemene stemmen om de eigendommen van de polder te verzekeren voor f 24.000,-. In de spoedeisende vergadering van 18 april 1947 bleken er opnieuw problemen te zijn met de vijzel. Er zouden offertes worden gevraagd voor een nieuwe vijzel. Drie bedrijven reageerden, te weten Machinefabriek D.E. Gorter te Hoogezand, deze kon een ijzeren vijzel leveren voor f 4.590,-, de firma W. Bubert en Co. uit Sneek vroeg voor eenzelfde vijzel f 4.150,- en A. Dreise met een houten vijzel, leverbaar voor circa f 1.500,-, levertijd van 6 weken. Het werk werd aan Dreise opgedragen. Maar de paniek om de vijzel bleek om niets. Nadat men de oude vijzel aan een nader onderzoek had

onderworpen, kwam men tot de conclusie dat het aanbrengen van nieuw draad om de vijzel voldoende was. Molenmaker Dreise kreeg hiertoe opdracht en voerde de werkzaamheden uit voor f 750,-. De vijzel kwam weer in beeld op de vergadering van 19 september 1950. De vraag was of de oude vijzel voorzien moest worden van nieuwe schoepen of dat over moest worden gegaan tot de aanschaf van een nieuwe vijzel. Het laatste had de voorkeur. Dreise kreeg opdracht om een nieuwe vijzel te leveren.

In de vergadering van 19 mei 1954 kwam het onderhoud en een eventuele restauratie van de molen onder agendapunt 4 aan de orde. De vergadering werd bijgewoond door een bijzondere gast, namelijk de heer A.J. de Koning van de vereniging De Hollandsche Molen. De Koning deed verslag over de staat van de molen. Om het geheel weer in behoorlijke staat te brengen zou zeker f 10.000,- nodig zijn. De heer De Koning maakte de vergadering er op attent dat de overheid het op prijs stelde molens te behouden en daarom ook subsidies verstrekke tot wel 90 % van de totale restauratiekosten. De Hollandsche Molen wilde daarom op deze basis een verzoek indienen bij de overheid. Dreise maakte een begroting welke werd ingediend bij de vereniging De Hollandsche Molen. In die begroting bleek dat Dreise maar één in plaats van twee nieuwe roeden had opgenomen. Een nieuwe begroting zou gemaakt worden. Het bestuur vroeg zich af of men niet naar een andere molenmaker moest gaan uitkijken omdat Dreise "reeds de jaren der sterken nadert". Een bestuurslid vroeg zich af of de reparatiewerkzaamheden aan de molen wel zin hadden omdat naar zijn mening het interieur in zeer slechte staat verkeerde. Dezelfde spreker opperde de gedachte of het niet wenselijker zou zijn om de molen buiten dienst te stellen. Men besloot een afwachtende houding aan te nemen omdat er een subsidieaanvraag bij de overheid liep.

De Kloostermolen aan de Viskumermaar (zie pijl) rechtsonder, aan het toen nog bestaande Hoeksmeer, de Hoeksmeersterpoldermolen.

Bron: Gemeente - Atlas van de Provincie Groningen, door C. Fehse, uitgave J. Oomkens Jzn Groningen, 1862.

De molenaar, de heer Werkman, vroeg om betonnen in plaats van houten kruipalen om de molen te plaatsen en tevens om enige verbeteringen aan zijn woning en stookhut. Bovendien zou het zijns inziens verstandig zijn om ijsbrekers op de vijzel aan te laten brengen.

Restauratie

In maart 1956 komt molenmaker Bremer in beeld die een verhandeling hield over de molen en hoe deze eigenlijk zou moeten zijn. Naar zijn mening diende de vijzel 50 cm dieper te liggen, althans 50 cm onder het peil. De globale kosten voor deze aanpassing zouden ongeveer f 8.500,- bedragen. Over dit bedrag kon men een subsidie van ongeveer 75 % verwachten. De heer Blom, inspecteur van de

Grondmij. Sebaldeburen had als eerste van deze regeling gebruik gemaakt. Bremer kreeg de opdracht een begroting te maken voor een nieuwe vijzel, met uitloopbak.

Op 30 mei 1956 werd er besloten om de molen te laten restaureren door molenmaker Bremer uit Adorp. In deze vergadering concludeerde men dat de capaciteit van de elektrisch aangedreven vijzel en die van de poldermolen onvoldoende was. Eén van de ingelanden was bang niet meer van de bemoeienissen van de overheid af te komen als men gebruik zou maken van de subsidie. De begroting van de restauratie kwam op f 11.450,-. Subsidie werd toegekend. Naast deze begroting voor de molen in het algemeen was er een tweede begroting gemaakt voor de nieuwe vijzel, uitloopbak e.d. waardoor de totale restauratiekosten op f 34.644,- zouden komen. Het elektrisch gemaal stond los van de restauratie. Op de vraag of er dan voldoende capaciteit zou zijn moest Bremer ontkennend antwoorden. De vijzel zou volgens hem dieper moeten komen te liggen om dit probleem op te lossen. Het waterschap ging akkoord

met deze oplossing en de begroting werd aangepast. De restauratie werd een feit. In maart 1957 bleek de aanbestedingssom met f 1.050,- verhoogd te zijn omdat het niet mogelijk was gebleken om remkleppen uit de oude roeden over te zetten in de nieuwe. In de vergadering van 14 augustus 1957 tracht het bestuur toestemming te krijgen om voor f 320,- een zelfinstellend halslager te mogen aanbrengen. De ingelanden zijn het daar niet mee eens omdat de kasmiddelen in gevaar komen. Wel krijgt het bestuur toestemming om het voegwerk aan de molen te laten uitvoeren.

Stijgende kosten

Op 27 maart 1958 werd er een buitengewone vergadering belegd omdat de elektrische pompinstallatie, de uitloopbak en de houten raderen met kammen stuk waren. Bovendien was het wenselijk om de vijzelbak te verlengen om dieper te kunnen uitmalen. Door de steeds hoger worden kosten voor onderhoud stelde men zich de vraag of het niet beter was een nieuw gemaal te plaatsen. Een nieuw gemaal zou rond de f 36.000,- gaan kosten.

Omdat dit geen gering bedrag was en er weinig ingelanden aanwezig waren werd er geen besluit genomen. Wel besloot men om voor maximaal f 500,- aan reparaties te laten verrichten aan de molenaarswoning.

In het voorjaar van 1959 viel er zeer veel regen en deden er zich opnieuw problemen voor bij de bemalingsinstallatie. Doordat men van de Firma Buitenkamp een pomp kon huren en dankzij inzet van diverse personen kon men een overstroming voorkomen. Hieruit bleek weer eens de behoefte aan een nieuw en degelijk gemaal. Een van de ingelanden vergeleek de situatie met een automaat: "men gooit er een rijksdaalder in en men krijgt er een gulden voor terug". Men zou informeren bij de Unie van Waterschappen naar een goede oplossing voor de polder. Buiten deze discussie vraagt men prijzen op voor een nieuwe vijzel bij Bremer en de Firma Spaans te Hoofddorp. In november 1959 werd er opdracht gegeven om de op instorten staande achtermuur van de molenaarswoning voor f 500,- te herstellen.

Er waren inmiddels diverse offertes ontvangen van de firma Spaans. Prijsopgave 1 hield een nieuwe vijzel in welke geplaatst kon worden in de poldermolen met de mogelijkheid om ook elektrisch aan te drijven op een hoog- en een laag toerental. Bij een hoog toerental zou de vijzel 40 m" en bij een laag toerental 28 m" kunnen opvoeren tot een hoogte van 1.80 m. De vijzel moest dan een diameter hebben van 1.50 m met schoepen van 6 mm. dikte en aangedreven worden door een motor van 25 PK.

Kosten mechanisch gedeelte	f 30.000,-
Betonwerken	- 4.000,-
Molenaarswerk	- 2.000,-
	+
Totaal	f 44.200,-

De tweede offerte, uitgaande van een nieuw te bouwen gemaal buiten de molen, kwam op f 39.000,-, de derde offerte, groot f 30.000,- ging er vanuit dat het bestaande elektrische gemaal voorzien zou worden van een nieuwe vijzel en vijzelbak. Na veel discussie kreeg het bestuur een fiat om voor maximaal f 45.000,- in te gaan op offerte 1. Ondanks het besluit werd er nog niet slagvaardig opgetreden. Zo discussieerde men in februari 1960 nog eens over de gewenste vijzelcapaciteit. Moest het nou 48 m" worden of 40 m". Bovendien stond men voor de keuze een schroefpomp of vijzel aan te schaffen. Bij stemming bleek dat er 49 ingelanden voor een vijzel waren en 47 voor een pomp. Met de uitvoering

van de werkzaamheden werd niet begonnen omdat de herfst voor de deur stond. De poldermolen moest hoognodig geschilderd worden en het was de vraag of men moest schilderen met verf of kleurcarboleum, het laatste was goedkoper. Men besluit advies te vragen aan het Centraal Bureau te Groningen en er werd een bedrag te reserveren van f 1.200,-, maar er kwamen nog meer kosten aan. De voorgevel van de molenaarswoning helde behoorlijk voorover en het zou f 1.000,- gaan kosten om dit te herstellen. Een meevaller was dat er vanaf 1961 subsidie werd verstrekt op de onderhoudskosten van de molen.

Het doek valt...

Uit de stukken van 8 juni 1963 blijkt dat de heer Tjalma het voornemen had om zijn gronden zelf te gaan bemalen met een molentje. Het bestuur dacht dat Gedeputeerde Staten hiermee niet akkoord zouden gaan. In de notulen van 22 juni 1964 blijkt dat de oude vijzel voor f 500,- was verkocht aan het waterschap Hoeksmeer. Uit deze zelfde notulen blijkt dat er een rekening lag, groot f 114,95, van de plotseling overleden voorzitter W.J. Zuidveld, voor het vervaardigen van een schuif voor de molen. De schuif was noodzakelijk geweest om de molen bij een lage waterstand sneller te kunnen bemalen. De rekening zou alsnog voldaan worden. In 1965 bracht S. Dallinga 5.58.90 hectare grond onder bemaling van de polder tegen een inleggeld van twintig gulden per hectare.

In de buitengewone vergadering van 24 januari 1966 kwam de vraag naar voren over het opheffen van het waterschap Garrelsweerster Kloostermolenvolder en dit waterschap op te laten gaan in het waterschap Fivelingo. Om tot een goede waterhuishouding te komen had men een plan ontwikkeld voor de bouw van een gemaal bij Delfzijl. Kosten, een slordige zes miljoen met een subsidie van circa 50%. Ging de overdracht van de waterschappen aan Fivelingo niet door dan zou er toch drie miljoen uitgegeven moeten worden voor baggerwerkzaamheden. Het Damsterdiep kon grote wateroverlast niet meer aan. Uiteindelijk nam Fivelingo de bezittingen van het oude waterschap over.

Molenaarswoning en schuur gingen voor f 4.000,- over. De poldermolen en het gemaal moesten f 48.000,- opbrengen. Met de overdracht viel het doek voor het waterschap Garrelsweerster Kloostermolenvolder.

Hopelijk zal de herinnering aan het waterschap ooit nog eens worden opgehaald bij opening van een gerestaureerde Kloostermolen!

Molen nieuws

(De nummering tussen () verwijst naar de nummering in het Groninger Molenboek – 2de druk, uitgegeven in 1981)

Krimstermolen (6), Zuidwolde

Zoals we in de vorige *Nieuwe Zelfzwichter* al schreven, zou begin september de *Krimstermolen* officieel worden geopend. Op vrijdagmiddag vier september was het zover. Na ontvangst in gebouw Irene toog men naar de molen. Burgemeester W.H. Everts mocht de vang lichten als symbool van heringebruikname na een uitgebreide restauratie van het wiekenkruis. De totale restauratie kwam uit op rond de f 95.000,-.

Veel werk werd verzet door vrijwillig molenaar Hans Wolthuis. Het lange wachten op afronding van de restauratie werd beloond. Voor hem

is het nu tijd om te genieten van een draaiende molen.

De Korenbloem (16), Vriescheloo

Met enig feestelijk vertoon is in korenmolenaar De Korenbloem te Vriescheloo een elektrisch aangedreven maalstoel in gebruik genomen. In aanwezigheid van tal van Oost-Groninger molenaars en niet te vergeten burgemeester E. Drenth van de gemeente Bellingwedde verrichtte eigenaar de heer R. Hofsteenge uit Vriescheloo de officiële handeling. De maalstoel blijft eigendom van de familie Hofsteenge en zal zowel worden beheerd als gedemonstreerd door de Stichting Vrienden van de Korenbloem. Deze stichting bestaat uit de vrijwillig molenaar Jan Hazelhof, Harm Prenger en Simon Dikstaal. Met de plaatsing van de maalstoel hebben de molenaars de mogelijkheid om ook tijdens windstil weer

de talrijke bezoekers van *De Korenbloem* een indruk te geven van de principes van het graanmalen. Het verwerven van de maalstoel en ook de benodigde toebehoren is het eerste wapenfeit van de kersverse stichting. De onderhandelingen met de gemeente over de bekabeling naar de molen heeft het trio zelf tot een goed einde gebracht; de professionele aansluiting in de molen kon worden betaald uit de eerste giften. Het stichtingsbestuur heeft de hoop en verwachting uitgesproken dat er andere activiteiten op stapel staan, die tot meerdere eer en glorie van *De Korenbloem* zullen strekken.

Groote Poldermolen (66), Slochteren

Begin september trad Marina Kosmeijer, dochter van molenaar C. Kosmeijer, in het huwelijk met Mathé Versteeg. Voor pa een goede gelegenheid om de *Groote Poldermolen* te versieren met mooimakersgoed, zoals we dat uit de Zaanstreek kennen. De versiering leverde een fotogeniek beeld op. We hoeven daarom natuurlijk niet te vragen waar het kersverse echtpaar de bruidsfoto's maakte...

Burgemeester W.H. Everts licht, bijgestaan door molenaar Hans Wolthuis, de vang van de *Krimstermolen*.
foto: H. Noot

De Groote
Poldermolen
versierd met
mooimakersgoed.
foto: H. Noot

Koren- en pelmolen *De Stormvogel* (70), Loppersum

Deze molen, in eigendom van de molenstichting Fivelingo, wordt gerestaureerd door molenbouwer Dijkstra uit Sloten. Met de werkzaamheden zal in februari 1999 worden begonnen.

Spinnenkopmolen (128), Wedderveer

De vochtplekken op de staander van de oude bankschroef zijn de stille getuigen: tot zo hoog heeft het water van de Westerwoldse A gereikt tijdens de wateroverlast van eind oktober. Dat is te zien aan de schuur onder de spinnenkopzaagmolen van Wedderveer die veel hinder ondervond van het wassende water. Het begon allemaal met een geringe overstroming, waarbij het water ongeveer een decimeter hoog in de schuur stond. Navraag bij het waterschap leerde dat het water binnen afzienbare tijd een nog hoger peil zou bereiken. En inderdaad, drie dagen later waren lieslaarzen nodig

om droge voeten te houden. Een aantal attributen en gereedschappen was toen inmiddels verplaatst of op veilige hoogte gebracht.

Weer drie dagen later bleek het water zover gezakt dat met de noodzakelijke schoonmaakwerkzaamheden kon worden begonnen. Dit bleek vergeefse moeite want zondags stond de molen wederom blank. Dit fenomeen houdt, behalve met de aanhoudende regen, ook verband met eb en vloed en dus met de (on-)mogelijkheden om het water bij Nieuwe Statenzijl te spuien op de Dollard.

Vanzelfsprekend veranderden het molenerf en de aangrenzende tuin ook in een grote waterpartij. Buurtbewoners spraken van de hoogste waterstand sinds mensenheugenis. Vrijwillig molenaar Joop Bierhof van de nabijgelegen poldermolen *Weddermarke* kon dit beamen. Een stand van 1,52 m. boven normaal was nog nooit waargenomen. Overigens hield *De Weddermarke* het wel

droog. Ondanks de maximaal bereikte waterhoogte van zo'n 85 centimeter in de spinnenkopzaagmolen blijkt de schade aan de schuur en het interieur vooralsnog mee te vallen.

Molen *De Ster* (135), Winsum

Op 26 september 1998 werd de molen *De Ster* te Winsum opnieuw in gebruik gesteld na een grondige restauratie.

Een verslag hiervan treft u aan op pagina 10.

Paaltjasker te Midwolda

De paaltjasker is, zoals elk jaar, ook dit jaar in november weer binnengehaald. In 1999 zal de paaltjasker echter niet weer worden herplaatst bij het Midwolderbos, maar bij de poldermolen *De Dellen* in Nieuw Scheemda.

Bij deze molen wordt een circuit gemaakt waar de paaltjasker kan functioneren. Op de huidige plaats bij het Midwolderbos werd er vrijwel niet gedraaid met de paaltjasker vanwege de zeer slechte biotoop. In overleg met de gemeente Scheemda en de stichting het Groninger Landschap heeft de molenstichting Oldambt besloten de paaltjasker te verplaatsen.

De vrijwillige molenaars van de poldermolen *De Dellen* zullen de paaltjasker regelmatig laten draaien.

Opening fototentoonstelling in Appingedam

In verband met het 25-jarig bestaan van de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens is in het waterschapshuis van het Waterschap Eemsiijvest, Westersingel 66 te Appingedam een fototentoonstelling over molens ingericht.

De expositie werd zaterdagmiddag 3 oktober jongstleden onder grote belangstelling geopend door de Gedeputeerde van Cultuur, mevrouw M.L. de Meijer. De openingshandeling bestond uit het onthullen van de symbolen van de samenwerkende provinciale molenorganisaties, te weten de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens, de Stichting De Groninger Molen en het Gilde van Vrijwillige Molenaars, afdeling Groningen.

sarrieshut bij de voormalige molen in Leermens in beeld gebracht. Voorts zijn er voorbeelden van gebruiksvoorwerpen, die ongetwijfeld ook in vele huishoudens aanwezig zijn.

De fototentoonstelling is geopend tot 1 februari 1999.

Tijdens werkdagen van 8.30 uur tot 12.00 uur en van 13.00 uur tot 16.30 uur (tussen kerst en nieuwjaar gesloten). De toegang is gratis.

Wilt u ook eens kijken wat er al in het molenarchief is verzameld, dan kunt u het beste op dinsdag tijdens de genoemde openingsuren komen. Het is aan te bevelen van tevoren een afspraak te maken met de heer Henk Vos tel. 0597-532944.

U bent van harte welkom.

Voorzitter T. Kalk vroeg ook aandacht voor het Molenarchief, dat ook in het waterschapshuis is gevestigd. De gedeputeerde toonde zich positief tegenover het verzoek om een bijdrage in de kosten voor de komende jaren. Na de openingshandeling hebben de genodigden de fototentoonstelling uitgebreid bekeken. Met behulp van een uitgebreide handleiding is er van vrijwel elke molenfoto een beschrijving en een toelichting. Tijdens de opening was het molenarchief ook te bezichtigen. De fototentoonstelling bestaat voornamelijk uit foto's van zowel bestaande als verdwenen windmolens. Er is een aparte serie van vrijwel alle molenrestanten in onze provincie. Ook wordt aandacht geschonken aan de nog geheel of gedeeltelijk aanwezige windmotoren. Bovendien is er een

Biotoopnieuws

Nieuwbouw nabij molen *Berg*?

Er ligt een plan voor de bouw van een flatgebouw van vier verdiepingen op een terrein hoek Nassaustraat-Sint Vitusholt, op zo'n 100 m van molen *Berg* te Winschoten. Toen bekend gemaakt werd dat er een aanvraag om bouwvergunning was ingekomen heb ik als biotoopwachter ernaar geïnformeerd. Het bleek dat het gebouw 11.30 m hoog zal worden en dat in verband met afwijking van het geldende bestemmingsplan een vrijstellingsprocedure nodig was.

Aangezien de stelling van molen *Berg* volgens het "rode boek" 10.20 m hoog is heb ik het gemeentebestuur gevraagd geen medewerking aan de vrijstellingsprocedure te verlenen. De Stichting De Groninger Molen, de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens, de Molenwerkgroep Oost-Groningen en De Vereniging De Hollandsche Molen hebben hetzelfde gevraagd. Na bijna 5 maanden heeft het gemeentebestuur besloten het bewuste bouwplan officieel ter

inzage te leggen met de mededeling dat men van plan is vrijstelling te verlenen van het bestemmingsplan. Dit was voor mij aanleiding de plannen in te zien en opnieuw achter de tekstverwerker te gaan zitten. De andere genoemde organisaties hebben eveneens hun bedenkingen kenbaar gemaakt. Na betrokkenen gehoord te hebben zullen Burgemeester en Wethouders een beslissing nemen. Handhaven zij hun voornemen, dan kunnen we nogmaals bezwaren indienen. Een onafhankelijke commissie hoort dan de bezwaren en geeft advies aan Burgemeester en Wethouders. Verleent het college de bouwvergunning met vrijstelling van het bestemmingsplan dan is een verklaring van geen bezwaar van de Gedeputeerde Staten nodig. Daarna staat er beroep op de bestuursrechter open. Voorlopig wordt er dus niet gebouwd en moeten we afwachten hoe Burgemeester en Wethouders onze argumenten wegen.

Gildenieuws

Op 31 oktober jongstleden, hield de afdeling Groningen van het Gilde van Vrijwillige Molenaars een contactbijeenkomst in museummolen *De Wachter* te Zuidlaren. Opgekomen waren 42 leden plus de heer Adreas de Vos, hoofdbestuurslid van het Gilde en de heer J.P.J. Knol, de nieuwe voorzitter van de Stichting De Groninger Molen.

Na informatie en een gedachtewisseling over allerlei molenzaken, kon de interessante molen worden bezichtigd en konden de aanwezigen oude gemeenschappelijke herinneringen ophalen en kennis maken met een aantal nieuwe leden in opleiding.

Bé Oomkens

Ingebruikstelling van molen De Ster in Winsum

Gelukkig gebeurt er bij de ingebruikstelling van een molen meestal meer dan alleen officieel de vang lichten. Bijpassende activiteiten moeten er voor zorgen dat het belangrijke feit niet onopgemerkt voorbij gaat en dat de molen ook naderhand in de belangstelling blijft.

Zoals korenmolens *De Ster* daar staat op de molenberg aan de Molenstraat is het letterlijk en figuurlijk een hoogtepunt in de omgeving. En dat al vanaf 1851 in een lange traditie, als opvolger van een standerdmolen die van 1628 dateerde. Nu is de achtkante, met hout beklede bovenkruier met een gevlucht van 22,40 meter op een stenen onderen middenbouw opnieuw maalvaardig, maar daar ging nogal het een en ander aan vooraf.

In aanwezigheid van burgemeester Dees, A.P. baron van der Borch tot Verwolde van Vorden (voorzitter van het bestuur van de DVR Stichting, de heren Slim en Knol (Stichting De Groninger Molen), mevrouw Martens (De Hollandsche Molen), bestuursleden van de Molenstichting Winsum, de vrijwillige molenaars en andere genodigden schetste de heer J. Venhuizen (voorzitter van de Molenstichting Winsum) in De Gouden Karper de weerbarstige materie van de financiering van een molenrestauratie.

Na de aankoop door de gemeente Winsum in 1961 kwam een eerste restauratie al snel op gang. Omdat de opgestelde begroting in belangrijke mate overschreden dreigde te worden kwamen de werkzaamheden tijdelijk stil te liggen. Een overtuigend verhaal van de burgemeester heeft Provinciale Staten doen besluiten een gewijzigde begroting te accepteren. (De aanbiedingsbrief met het voorstel

tot deze begrotingswijziging draagt merkwaardig genoeg de datum 5 december!) Na een gefaseerde uitvoering van het werk kwam molen *De Ster* na bijna tien jaar gereed voor een dikke tachtigduizend gulden, dat is ongeveer drie maal zo veel als de oorspronkelijke begroting.

De gemeentelijke herindeling leidde ook wijzigingen in het bezit van de molens binnen de gemeente Winsum. De molens werden in 1992 voor de bekende symbolische ene gulden overgenomen door de begin dat jaar opgerichte Molenstichting Winsum. Molen *De Ster* zag er toen al weer verwaarloosd uit en achterstallig onderhoud aan essentiële onderdelen maakte het onverantwoord nog met de molen te draaien.

De financiering van het restauratieplan uit 1994, dat 250.000 gulden bedroeg, vertoonde ten slotte nog een gat van ongeveer 16.500 gulden. Een zeer ruime gift vanuit de DVR Stichting heeft het bestuur van de molenstichting over de drempel getrokken om de aarzelingen voor de bouwopdracht te laten varen. Naast het rijk en de provincie waren er nog bijdragen van een negental instanties die het project samen steunden voor in totaal 79.500 gulden. Dat maakte het mogelijk in het voorjaar van 1996 de oude kap te lichten.

Om een volgende restauratieploeg zo lang mogelijk buiten de deur te houden, is het noodzakelijk de molen voortdurend praktisch en financieel opzicht te blijven ondersteunen: goed onderhoud werkt kostenbesparend! De vrijwillige molenaars spelen daar een belangrijke preventieve rol in. Een grote groep donateurs maakt enerzijds de aanschaf van allerlei materiaal mogelijk en is anderzijds een garantie voor een stevige verankering van het molenbelang in de gemeenschap. De heropening van molen *De Ster* op 26 september 1998 vormde

Voor het verrichten van de officiële
openingshandeling legt de heer Bakema uit
hoe de vang gelicht moet worden, met links
de heer Venhuizen en in het midden de heer
Van der Borch. foto: J. Oosterhuis, september 1998

daarom tevens de start van een actie voor de
werving van donateurs.

Molen(berg)beklimmer Gert van der Veen beklom
de molen om de symbolische sleutel van de molen-
deur op te halen en na een behouden terugkeer op
de begane grond overhandigde hij de sleutel aan
de voorzitter van het bestuur van de DVR Sticht-
ting, A.P. baron van der Borch tot Verwolde van
Vorden. De genodigden waren vanuit De Gouden
Karper komen aanlopen via de Hoofdstraat. De
heer Van der Borch opende de molendeur met de
bijzonder grote sleutel en ging met het bestuur van

de molenstichting, de burgemeester en S. Bakema
naar de stelling. Omdat de molen al klaar stond,
hoefde S. Bakema met maar een paar woorden aan
de baron te vertellen hoe de vang van de molen
moet worden gelicht.

Terug beneden zagen de belangstellenden dat de
molen opnieuw beklommen werd, nu om een
donateurskaart op te halen. De heer Van der Borch
gaf vervolgens een korte uiteenzetting over de
donateursactie en startte de actie door burgemeester
Dees tot de eerste donateur te maken. Mogen velen
het goede voorbeeld volgen!

Verslag van de algemene vergadering van de Stichting De Groninger Molen

Voor het laatst in zijn functie als voorzitter leidt de heer J. Slim de bijeenkomst, d.d. 26 oktober 1998, die dit jaar zeer goed werd bezocht. Tijdens het huishoudelijk deel van de vergadering worden het jaarverslag en de jaarrekening 1997 vastgesteld en wordt de begroting 1999 goedgekeurd.

Molenarchief

Twee leden van de archiefcommissie werken wekelijks aan de archivering van molenstukken in het Waterschapshuis te Appingedam. Inmiddels is een derde vrijwilliger bij het archief werkzaam.

De heer Slim zal een plan voor uitbreiding van het molenarchief bespreken met de gedeputeerde, mevrouw M.L. de Meijer.

Pelproject

De heer Van der Zee doet kort verslag van het pelproject. Het derde en laatste onderdeel, het educatieve deel van het project wordt dit jaar afgerond door het Gilde van Vrijwillige Molenaars. Het lesmateriaal met vele tekeningen van de heer Pauw zal volgend jaar worden gepubliceerd.

Toegankelijkheid en veiligheid molens

De Stichting De Groninger Molen zal binnenkort een project opstarten met als onderwerp de toegankelijkheid en bereikbaarheid

van de molens in Groningen. Dit zal mogelijk in combinatie met andere organisaties plaatsvinden. De gegevens zullen in kaart worden gebracht en kunnen als onderlegger worden benut voor andere projecten. Het is nog niet bekend of hiervoor een provinciale subsidie beschikbaar komt.

Het afgelopen verslagjaar hebben de voorzitter en mevrouw Geertsema (secretariaat) de gemeenten bezocht die een molen in eigendom hebben. Er werd (soms hernieuwd) kennisgemaakt met de portefeuillehouder en de functie van de Stichting De Groninger Molen werd uiteengezet. Tevens kwamen actuele molenzaken aan de orde. Het bestuur is voornemens dergelijke bezoeken te herhalen om de contacten te intensiveren en de communicatie te verbeteren. Ook heeft de heer Slim een bezoek gebracht aan de drie molen-eigenaren die nog geen lid zijn van het Algemeen Bestuur. Inmiddels heeft de eigenaar van molen *De Hoop* in Haren zich aangemeld als lid; de overige twee moleneigenaren houden het in beraad.

Molenstichting De Marne

Tijdens het bezoek aan de gemeente De Marne is de oprichting van een molenstichting in de gemeente De Marne ter sprake geweest. De wethouders Zorge en Bakker zijn positief over dit plan en hebben

de Stichting De Groninger Molen gevraagd het initiatief te nemen tot overleg.

De Stichting De Groninger Molen is reeds enige tijd in onderhandeling met Molenstichting Fivelingo over de overdracht van molen *Bovenrijge* aan Fivelingo. De gemeente Ten Boer is verzocht om een jaarlijkse bijdrage ten behoeve van het onderhoud van de molen.

Budgetfinanciering

Na een intensieve periode van overleg tussen beleidsmedewerkers van de provincie, medewerkers van het molenbureau en de bestuursleden Van der Klei en Doornbos is een concept-contract opgesteld dat aan het Algemeen Bestuur is aangeboden.

Hiermee krijgt de provincie de benodigde informatie om een beter inzicht te krijgen in de maatschappelijke betekenis van de Stichting De Groninger Molen.

Er is een opzet gemaakt van doelstellingen en doelgroepen, afgesloten met heldere afspraken tussen de partijen. De financiële opzet van de Stichting is hiermee ingrijpend gewijzigd.

Tot nu toe waren de personeelskosten opgenomen in de begroting van de Federatie Monumenten Organisaties, de overkoepelende stichting waar het personeel formeel bij in dienst is. Nu zijn deze in het contract opgenomen.

Behoudens twee aanpassingen keurt het Algemeen Bestuur het contract goed.

Benoeming lid dagelijks bestuur

Mevrouw I. Oosting, die namens Molenstichting Gorecht in het bestuur zitting heeft, wordt door het Algemeen Bestuur benoemd. Ineke Oosting is werkzaam bij het Waterschap Hunze en Aa's. In verband met de fusie van waterschappen is nog niet duidelijk hoe de situatie na 2000 zal zijn en of haar werkgever haar in de gelegenheid stelt deze bestuursfunctie te blijven uitoefenen.

Overeenkomstig de statuten is het noodzakelijk dat er 50% van de stemmen aanwezig is om de statuten te mogen wijzigen. Dit quorum werd niet gehaald, zodat de vergadering werd gesloten.

Hierna hield de heer Post van de Brandweer Groningen, afdeling preventie een boeiende voordracht over molens en brandpreventie. Na één uur werd een nieuwe vergadering geopend, waarbij geen

quorum vereist is. Het agendapunt Statutenwijziging kon nu worden behandeld en er werden enkele punten aangepast conform de herziene wetgeving.

Notaris Kooi heeft het concept in overleg met de bestuursleden Knol en Van der Klei opgesteld. Een lijst met wijzigingen maakt duidelijk op welke punten de statuten worden aangepast. Na enige discussie keurt het Algemeen Bestuur de gewijzigde statuten goed.

Nu de statuten zijn gewijzigd, kan de voorzitter door het bestuur worden benoemd.

De vice-voorzitter, de heer J.P.J. Knol wordt benoemd als vierde voorzitter van de Stichting De Groninger Molens.

Tijdens de rondvraag stelt de heer Bouwknecht voor in het kader van de Arbo 3140 en de brandpreventie in het algemeen, de elektrische installaties in de molens te laten keuren. De heer Van der Zee zal dit punt meenemen in de circulaire die naar aanleiding van dit onderwerp zal verschijnen.

Tot slot spreekt de nieuwe voorzitter de heer Knol, zijn voorganger toe. De heer Slim heeft zowel zijn medebestuurders als de medewerkers van het molenbureau zeer gemotiveerd. In de afgelopen vier jaar is opvallend veel gebeurd.

Als ervaren bestuurder heeft hij ondermeer veel energie gestoken in het verbeteren van de samenwerking tussen de molenorganisaties. In zijn dankwoord kijkt de heer Slim terug op vier zeer plezierige jaren, die omgevlogen zijn.

Hij bedankt een ieder voor de prettige samenwerking en sluit daarna de vergadering.

Jaap Slim legt voorzittershamer Stichting De Groninger Molen neer

Op maandagavond 26 oktober 1998 vond de jaarvergadering van het Algemeen Bestuur van de Stichting De Groninger Molen, voor het laatst onder voorzitterschap van de heer J. Slim, plaats in Haren. In 1994 volgde hij de heer J.J. Postma op. Als nieuwkomer in het bestuur van de Stichting De Groninger Molen, kon hij vertrouwen op jarenlange bestuurservaring.

Jaap Slim heeft veel gedaan voor de Groninger molens. Waar korbeel en koebouten zich in een molen bevinden is hem een raadsel. Als bestuurder heeft hij daarentegen veel initiatieven ontplooid om een belangrijk stuk cultureel erfgoed in stand te houden.

In de periode 1994-1998 heeft Jaap Slim een belangrijke rol gespeeld bij tal van activiteiten waarvan hieronder de belangrijkste genoemd worden.

Samenwerking molenorganisaties

De samenwerking tussen het Gilde van Vrijwillige Molenaars, afdeling Groningen, de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens en de Stichting De Groninger Molen is geïntensiveerd en beter gestructureerd. Dit leidde onder meer tot het gezamenlijke molenblad 'De Nieuwe Zelfzwichter', realisatie van een Groninger molenarchief en een gezamenlijk P.R.-beleid.

"Molens: een gezamenlijke zorg"

In de door de Stichting De Groninger Molen gehouden enquête in 1995 "Molens: een gezamenlijke zorg", is de onderhoudstoestand van de mo-

lens in de provincie Groningen in kaart gebracht. Vervolgens zijn twee molens met een zelfzwichtings-systeem geselecteerd. Deze zg. "Zorgmolens" kwamen in aanmerking voor een provinciale subsidie van totaal f 40.000,-.

Verhuizing monumentenorganisaties

In 1996 zijn de gezamenlijke monumenten-organisaties verhuisd naar een kantoorgebouw aan de A-weg 5c te Groningen. Dit was een enorme verbetering.

Beleidsnotitie 1997-2000

In de in 1997 opgestelde beleidsnotitie is als een van de beleidsuitgangspunten opgenomen dat de Stichting De Groninger Molen zich erop richt om haar eigen molenbezit zoveel mogelijk onder te brengen bij plaatselijke en regionale molenstichtingen. Hierdoor wordt de bevolking meer betrokken bij de activiteiten rondom de molen en zal de stichting zich meer kunnen opwerpen als aanspreekpunt voor moleneigenaren. Jaap Slim heeft de besprekingen inzake de overdracht van molen Bovenrijge te Ten Boer aan Molenstichting Fivelingo in gang gezet.

Verzekeringen

Voor moleneigenaren werd de mogelijkheid gecreëerd om een betere en goedkopere brand-/stormverzekering bij Mees en Zoonen af te sluiten. Op de jaarvergadering in 1997 werd hier uitgebreid aandacht aan besteed.

Overheden

De relaties met de provincie Groningen, zowel ambtelijk als bestuurlijk, zijn in de afgelopen periode geïntensiveerd. In 1999 zijn de gemeenten, die molens in eigendom hebben en lid zijn van het Algemeen Bestuur van de Stichting, bezocht.

WERKMAN B.V. Postbus 2 9982 ZG Uithuizermeeden

LAND JUWEEL

AARDAPPELEN

Onderlinge Brandwaarborg Maatschappij

speciaal voor molenaars

SINDS 1873 SPECIALIST IN HET VERZEKEREN VAN WINDMOLENS

Hoofdkantoor Deventer: Singel 19 - Postbus 448 - 7400 AK Deventer
Telefoon (0570) 61 23 53

DE MOLEN IN DE VREUGD?

Wij hebben
een grote collectie
geboortecadeaus, zoals:

*kindercouverts,
rammelaars,
spaarpotten,
servetbanden,
papelepels en
geboortebekers
in zilver en pleet.*

GRAVEREN IS GRATIS!

JUWELIER **REPKO**

Herestraat 4
Groningen
tel. (050) 312 91 31

BAKKER *de Rappe Schoenlapper*

Fa. DOORNBOS

A-Kerkhof 33 - 9712 BC Groningen
Telefoon : (050) 312 08 07

DE KAMERSPECIALIST

**HUUR
VERHUUR
ADVIEZEN
BEMIDDELING**

Beheer van Huizen, Kantoren
en Bedrijfspanen.
Gespecialiseerd in Kamerverhuur.

Eendrachtskade N.Z. 25
9718 BB Groningen
☎ (050) 313 34 16
Geopend : 10-12 en 13-17.30 uur

JAN VOS

Rietdekkersbedrijf

**Al meer dan 25 jaar
vakmanschap**

⌘ Boerderijen ⌘ **Molens**
⌘ Villa's ⌘ Bungalows
⌘ Recreatiebungalows
⌘ Tevens golfplaatbedekking

Ook voor reparatie en onderhoud

tel. (050) 406 20 39

Oude Boerenweg 11 - Glimmen

Café-restaurant 't Schathoes Menkemaborg

MENKEMAWEG 4 - 9981 CV UITHUIZEN - TELEFOON (0595) 43 18 58

NET EVEN BETER

Molenmakersbedrijf
Molema
V.O.F.

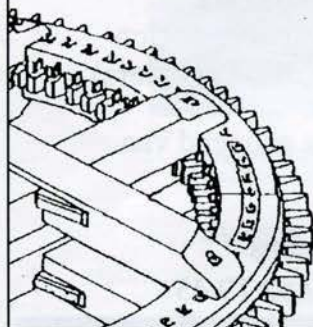

Provincialeweg 4, 9677 TW Heiligerlee

telefoon (0597) 59 16 60

telefax (0597) 59 11 76

mobiel 06 53 22 48 91

Mulder Pot - Kropswolde

KORENMOLEN **De Hoop**

Woldweg 70, Kropswolde.

Voor de zelfbakkers(sters):

- volkorenmeel
- tarwemeel
- viergranenmeel
- pannenkoekmeel
- boekweitmeel

Openingstijden:

woe. t/m vrij. 14.00-17.00 uur

zat. 10.00-12.00 en 14.00-17.00 uur

Molenaar J.J. Pot

Telefoon (0598) 39 49 53

Rabobank

De kracht van teamwork

De Rabobank is een bank met een idee. Het idee heet 'samenwerken'. Met wortels in de plaatselijke samenleving heeft de Rabobank als geen ander een lange traditie van samenwerken en bouwen aan relaties.

Van jong tot oud. Dat is meer dan een belofte. Het is onze mentaliteit. Met onze kennis en onze contacten kunnen we op financieel gebied elke vraag voor u oplossen. Wat u ook wilt aanpakken, we helpen u een handje. Met producten, diensten en handige adviezen. Dat is onze kracht: de kracht van teamwork.

Met de Rabobank sta je er niet alleen voor.

OVERAL GEZIEN!

Jonker Veendam is specialist in transport.
Over de weg, per rail en over zee.
Bel voor meer informatie (0598) 65 79 11

 JONKER Veendam

Naar windmolen

Joerwert

te Feerwerd voor:

- ✓ tarwemeel
- ✓ tarwebloem
- ✓ rijst
- ✓ gort
- ✓ pannenkoekmeel
- ✓ gemengd graan
- ✓ en andere molenproducten
(ook voor zelfbakkers/sters)

Dinsdag t/m zaterdag geopend van
13.30 - 17.30 uur.

Molenaar Rolf Wassens

 (0594) 62 15 45 / 62 19 45

Monumentenorganisaties

Als voorzitter van de Stichting De Groninger Molen nam Jaap Slim zitting in de Federatie Monumenten Organisaties Groningen en in de Stichting De Groninger Gemeenschap.

Jaap Slim heeft veel activiteiten op gang gebracht en gerealiseerd. De Stichting De Groninger Molen en allen die bij molens betrokken zijn, zijn hem veel dank verschuldigd.

* Mevrouw Oosting is secretaris van de Stichting De Groninger Molen

Altijd die heersende Westenwind

Interpretatie van windrichtinggegevens

In het eerste nummer van De Nieuwe Zelfzwichter (maart 1997) publiceerde E.J. ten Cate de resultaten van een statistisch onderzoek naar de windrichting op de draaidagen gedurende 1994 tot en met 1996. Hij laat daar zien dat er weinig feitelijke ondersteuning is voor de alom geciteerde stelling van de heersende westenwind in Nederland. De draaidagen met westelijke en oostelijke wind houden elkaar zo'n beetje in evenwicht.

Ten Cate noemt al het feit dat de biotopen in Groningen door de invloed van de Waddenzee en de Noordzee een andere windstatistiek zullen vertonen dan de biotopen in westelijk Nederland. Mij dunkt dat de molenpublicaties uit die hoek talrijker zijn en ook dat ze met wat meer tamtam worden gepresenteerd. Dat verklaart het tamelijk hardnekkige misverstand.

De getallen die Ten Cate verzamelde laten toe zijn conclusie wat aan te scherpen. In de statistiek is het de kunst de cijfers op de duidelijkste (meest overtuigende) manier te presenteren. Ik heb het nu niet over de lieden die de presentatievorm manipuleren om de waarheid naar hun hand te zetten en ongewillige feiten te verdoezelen. De tabelvorm die Ten Cate heeft gekozen, is niet zo geschikt voor een verschijnsel dat zich afspeelt in de rondte (windroos). De afbeelding met een zogeheten radargrafiek (hieronder) toont verrassend duidelijk een uitgesproken voorkeursrichting voor wind uit zuidwestelijke richtingen. Het effect is zo duidelijk dat we ons geen zorgen hoeven te maken over sub-

tiliteiten; bijvoorbeeld over de toerekening van de tussenliggende windrichtingen.

Zeer oude gegevens

In de Gildebrief van 15 maart 1993 heeft Jan Kurver het probleem al eens aangesneden. Hij citeert uit een oud blad van het Koninklijk Aardrijkskundig Genootschap. De gegevens over de wind rond Amsterdam zoals die vanaf 1700 zijn genoteerd door de waterschappen daar in de buurt (vanwege het verband tussen de wateropstuwing door de wind en de noodzakelijke dijkhoogten) suggereren dat de gemiddelde wind sinds de achttiende eeuw is gekrompen. Eigenlijk wordt dat pas duidelijk in de radargrafieken van na ongeveer 1900. Het verschil van de gemiddelden over 50 jaar van de perioden 1700-1750 en 1890-1937 bedraagt maar liefst dertig graden!

Over het waarom van het genoemde effect bestaat geen eensluidende mening. Het is onwaarschijnlijk dat men vroeger bijzonder onnauwkeurig heeft gemeten. Uit latere discussies over het artikel (*Hemel en Dampkring*, 1941) kwam men ook niet verder. Ook toen al was sprake van klimaatveranderingen als oorzaak, maar die mogelijkheid werd niet als doorslaggevend beschouwd. Er wordt ook gesproken over de mogelijke invloed

van veranderende oppervlakken water en duingebieden. Dat warmtebuffers en warmtebronnen invloed hebben op de windrichting hoeft geen betoog. Het is een gemiste kans dat men die oorzaak verder buiten beschouwing laat omdat er sinds het einde van de vorige eeuw niet veel meer is veranderd aan de grootte van genoemde oppervlakten (dat speelde meer in de periode van de grote inpolderingen: Haarlemmermeer, enzovoort).

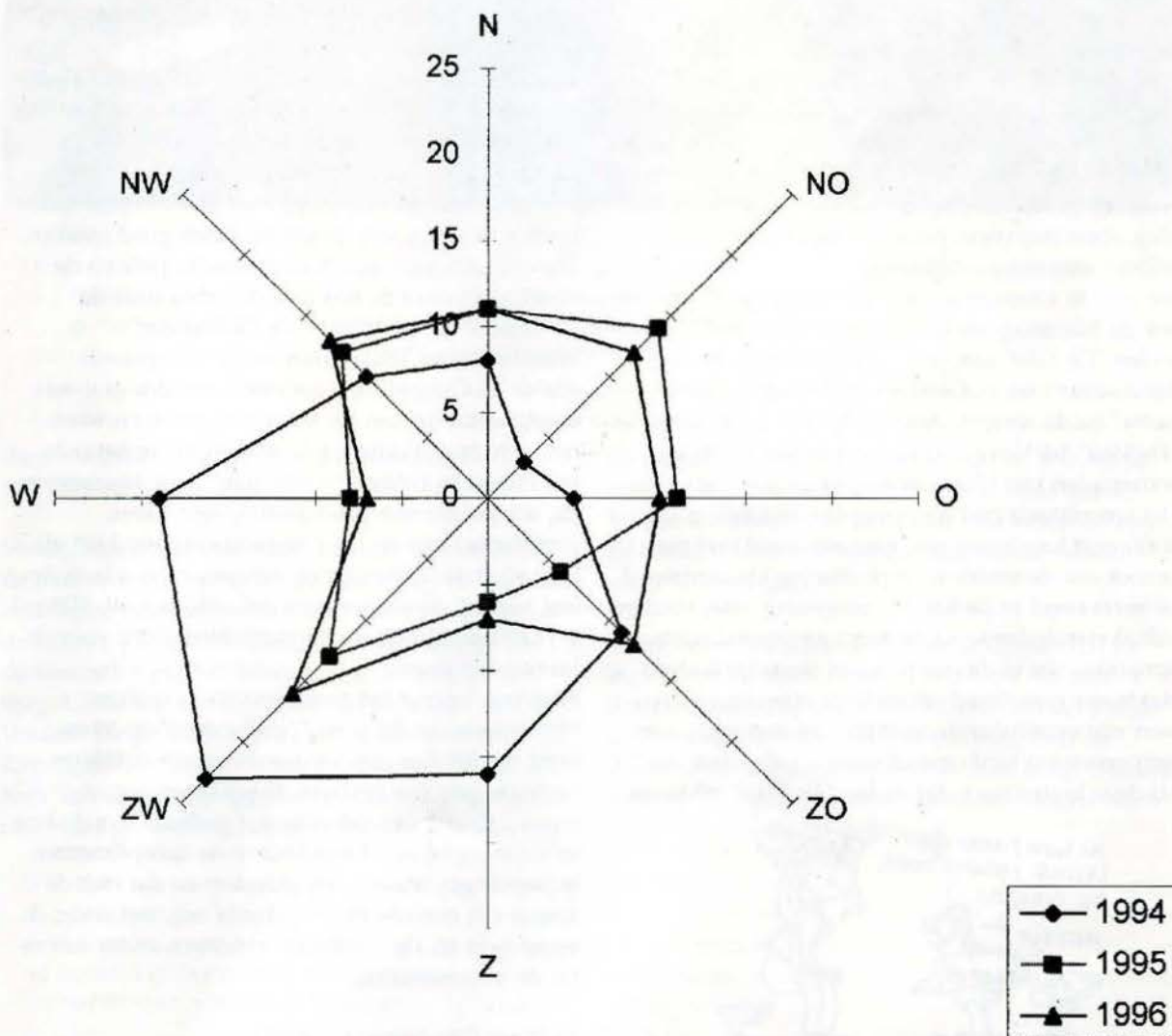
Biotoop!

Toch is de kans niet uit te sluiten dat de biotoop in de ruime betekenis (tot op flinke afstand) een merkbare rol speelt. Een stad bijvoorbeeld heeft een eigen microklimaat waar de gemiddelde temperatuur makkelijk enkele graden hoger is dan in de

omgeving. Dat veroorzaakt een lokale opstijging, er ontstaat een hardnekkig (zwak) lagedrukgebiedje met de bijbehorende veranderingen van windrichting; bingo! Bovendien heeft de bebouwing tot gevolg dat de wind van richting verandert (als water dat om een brugpijler stroomt). Mijn veronderstelling is dan ook dat de dichtbebouwde stad Amsterdam met veel warmtebronnen (industrie!) het windregime in de buurt heeft veranderd.

Alle reden dus om niet te blijven zeggen wat er ooit is opgeschreven over de heersende westelijke wind. Dat fabeltje moet worden bijgedraaid, in ieder geval naar het zuidwesten en regionaal misschien nog wel verder. Pak uw molenlogboek en maak uw eigen windstatistiek!

Radargrafieken van de gegevens van Ten Cate.

Verslagen molenexcursie Vereniging Vrienden van de Groninger Molens

Molentocht in Twente en de Graafschap Bentheim

Of wij ook mee zullen gaan met de molentocht op zaterdag 19 september, vraagt mijn man (vrijwillig molenaar op molen De Wachter te Zuidlaren) mij. Met een eerdere, als uiterst prettig ervaren, reis in gedachten, zeg ik vlot: "Geef ons maar op." Over de reisbestemming denk ik verder niet na, ik verheug me er wel op. Als ik de vrijdagavond voor vertrek informeer hoe laat, wat heet, hoe vroeg we op moeten staan, schrik ik als liefhebber van lang slapen. De wekker gaat de volgende dag om 6.30 uur af om op tijd bij het hoofdstation in Groningen te zijn. Om precies 8.00 uur start Manon de motor van de Rapide touringcar en zoeven we, aanvankelijk via de snelweg naar Balkbrug langs korenmolens "De Star", waar de trend voor deze dag wordt gezet. Ondertussen heet Gerard Koster de passagiers (een volle bus) op zijn eigen vriendelijke wijze welkom en geeft en passant ook gedurende de verdere reistoelichting. Niet alleen bij de molens die we, soms vlug, soms stapvoets, passeren, maar ook bij veel andere wetenswaardigheden.

We zien in Ommen molen "De Konijnenbelt", als ook de houtzaag- en korenmolens "Den Oordt" en molen "De Lelie" aan ons voorbij trekken. Al rijdend nemen we in Geesteren "De grote Geesterse molen" en de watermolen van "Frans" in Mander, "De Mast" bij Vasse in ons op en pauzeren bij de watermolen van "Bels", eveneens in Mander. Het weer houdt niet echt over, al is het droog. De koffie met krentenwegge, gecombineerd met een bezoek aan de molen en expositie werkt verfrissend en verrassend in de lieflijke omgeving. Hier vinden ook al etend, drinkend, kijkend en lopend contacten plaats, die in de bus nog niet mogelijk waren. Het is een gemêleerd gezelschap: mannen en vrouwen van verschillende leeftijden en een jong, zeer geïnteresseerd aankomend molenaar van 9 jaar! Na deze korte stop volgt molen "De Mast" bij Vasse.

In Tilligte staat de "Westerveldmolen" mooi te wezen als alle soortgenoten trouwens. De "Oortmansmolen" in Lattrop, de "Borgelinkmolen" in Denekamp horen, tot de middagstop, nog in deze rij. Om ongeveer 13.00 uur zet Manon de bus voor langere tijd op een parkeerplaats vlak bij de watermolen en het kasteel van Singraven, waar we worden verwacht voor bezichtiging en in het aangrenzende restaurant voor een broodmaaltijd. Het is er mooi, heel mooi. Fascinerend is het donderend geluid van het door schoepen in beweging gebrachte water. Fascinerend ook zijn het zien zagen van planken, het ruiken van het bewerkte hout en natuurlijk het in werking zien van de korenmolens.

Het weer is constant en geeft veel gelegenheid om de directe omgeving te bekijken, waar ontelbare paddestoelen "rood met witte stippen" velen in vervoering brengen. Als in de gezellige ambiance van het restaurant elk een plekje aan de lange tafels heeft gevonden, laat de maaltijd zich goed smaken. Voor het afscheid van deze idyllische plek en de voortzetting van de reis over de grens naar de "Ostmühle" in Gildehaus, de "Veldhauser" Windmühle in Veldhausen en de "Geogsdorfer Mühle" in Geogsdorf, gaan velen van ons nog eenmaal, vaak met camera, langs Singravens juweel, om zich dan vakkundig door Manon verder te laten rijden. In Gildehaus wachten de molenaars van de, uit Bentheimer zandsteen opgetrokken, grondzeiler ons op voor een rondleiding. Niet alleen staat de "Ostmühle" op een prachtige plaats op een heuvel, de omgeving is ook schitterend. Het zal ± 17.00 uur zijn als we vandaar vertrekken voor de laatste stop naar?

Hiermee, en met het passeren van de molens "Heidebloem" in Erica en "Nooitgedacht" in Veenoord, wordt dan een, wederom voortreffelijk georganiseerde reis besloten. Bescheiden neemt Gerard Koster van velen bij het verlaten van de bus in Groningen, een handdruk + de complimenten in ontvangst. Maar ... hij glundert en dat stelt de komst van een reis in 1999, dunkt mij, wel zeker. Ik wens hem en zijn medeorganisatoren alvast succes bij de voorbereiding.

M.D. ten Cate-Vegter

Weinig wind en véél waterkracht

Om 8.15 uur vertrok de Rapide-touringcar van de ons vanouds bekende opstapplaats bij het N.S.-Hoofdstation te Groningen onder een grijs wolkendek met niet meer dan Beaufort 2, richting Twente. Maar dit kon de reissfeer onder onze molenvrienden niet bederven.

Dat de bus niet geheel vol was, zou misschien aan de excursieprijzen van f 65,- p.p. liggen, denkt u. Als ik onze excursie vergelijk met die van 'De Hollandsche Molen' van één week later (de kop van Overijssel en zuidwest-Drenthe) voor f 50,- zou ik zeggen dat wij wel voordeliger uitkwamen. Onze bus moest namelijk in zijn geheel vanuit onze 'thuishaven' rijden en terug, van vroeg tot laat op de dag. Die van DHM kiest een station in de buurt van hun excursieroute als opstapplaats en bovendien is de duur van hun tocht korter, terwijl veel DHM-leden landelijk verspreid op eigen kosten ver van hun huis moesten reizen.

Wij passeerden Ommen, waar drie van de vier molens te zien waren, om daarna over rustige landweggetjes met prachtige bossen richting Tubbergen te rijden, langs de *Grote Geesterense Molen*. Rond tien uur arriveerden wij bij de *Molen van Bels* te Mander, waar er gelegenheid was voor koffiedrinken met 'n plak krentewegge erbij. Hierna kon de bovenslagmolen worden bekeken. Het waterrad was vrij moeilijk te fotograferen, omdat het gedeeltelijk schuil ging achter wat vegetatie en de lucht erboven vrij somber was. Daarna reden we rakelings langs de *Molen van Mast* richting Tilligte. Door wegwerkzaamheden even voor Lattrop werden wij onbedoeld gedwongen om tweemaal langs de *Westervelds Møl* te rijden.

Land van eikenhout

Twente. Het prachtige land van oude sagen en gebruiken, het land van het eikenhout. Nergens worden er hier zoveel oude tradities bij elkaar in ere gehouden als in dit katholieke Twente. Midwinterhoornblazen, Paasstaakvuren, Vlöggele in Ootmarsum, om er maar enkele te noemen. In mijn jeugd jaren maakte ik hier talloze fietstochten; mijn ouders brachten in 1948 hun huwelijksreis in Lattrop door en op hetzelfde adres hebben in 1985 mijn vrouw en ik hun voorbeeld gevolgd. Prachtig Twente!

Wij passeerden de *Oortman Møl* te Lattrop, die vóór 1910 als oliemolen van *Abel Makken* te Tjamsweer heeft bestaan. Bij de restauratie in 1983 kon er

helaas niet één onderdeel uit het Groninger verleden gebruikt worden, wat dus neerkwam op totale nieuwbouw. Tot voor kort stond de molen prachtig gelegen aan de korenvelden. Nu raakt hij ingebouwd door de nieuwe woonwijk Hoonhorst, die als witte schimmel tegen Lattrop aan geplakt ligt. Jammer!

Even later bracht onze chauffeuse de bus tot stilstand bij het bekende watermolencomplex van Singraven met drie waterraderen. Voor het bekijken van de korenmolen annex houtzagerij moest ons reisgezelschap in twee groepen verdeeld worden. Omdat het de afgelopen tijd extreem veel geregend had, stond het water in de Dinkel zo hoog dat de fraaie gevelstenen (de oudste dateert uit 1544) in de kademuur, onder water waren verdwenen. In de stuw waren zowel de los- als maalschuiven allemaal open. Wat een brok energie ging er door de waterraderen! Het zaagmaam deed met hoge snelheid zijn werk, de vloer dreunde ervan, zo snel ging het.

Om van het vele water verlost te zijn was de andere stuw in de Omdinkel, een zijriviertje tegenover het restaurant in het oliemolengedeelte, ook geopend. Een waterval met donderend geweld was het resultaat.

Klein Schaffhausen in Denekamp

Volgens een schilderij uit 1668 heeft er hier een derde molengebouw gestaan, dus totaal vier waterraderen heeft dit complex eens gehad. Er wordt momenteel onderzocht of het tot een herbouw kan komen voor stroomopwekking.

Na een heerlijke broodmaaltijd in het restaurant genuttigd en onze benen gestrekt te hebben, ging de tocht verder richting Duitsland. Onderweg zagen we de *Sint-Nicolaasmolen* te Denekamp met volle zeilen en fokken traag draaien, vervolgens de in restauratie zijnde *Borgelink Møl* om ten slotte de grote zwarte molenromp bij Beuningen (gem. Losser) te passeren. Vrij spoedig kwamen wij in het heuvelachtige landschap van Grafschaft Bentheim terecht.

Na met enige moeite de steile en smalle weg overwonnen te hebben, arriveerden wij bij de *Ostmühle* in Gildehaus, dat aan de zuidkant van het dorp prachtig op een heuvel is gelegen. De geheel uit Bentheimer zandsteen opgetrokken grondzeiler uit 1750 draaide traag rond met volle zeilen en Duitse vlaggen aan de enden. Het hoofdzakelijk chocoladebruin geverfde houtwerk doet ons erg

Het watermolencomplex van Singraven bij Denekamp. Let op de hoge waterstand. Alle foto's in dit artikel zijn van de hand van de auteur.

onhollands aan met rood en geel als steunkleuren. Het witte konijntje op de vangstok verwijst symbolisch naar molenmaker Wintels uit Denekamp. De staart rust met een soort rollenslee op het molenlijf. Enkele vrijwilligers droegen hier trots het embleem van het Gilde van Vrijwillige Molenaars. Ze zijn namelijk opgeleid op de eerder genoemde *Sint-Nicolaasmolen*. Het Gilde opereert nu ook al internationaal...

Op 20 april 1985 ben ik hier nog geweest; toen had de *Ostmühle* een vervallen kap met houten as en een zesbladige windroos, terwijl er op het grasveld tegenover de molen nog grote beuken stonden. Jammer genoeg heeft men de schuur, dicht achter de molen, bij de restauratie van 1986-'87 niet verplaatst, want de molen kan 'maar' voor tweederde deel van de omtrek gekruid worden. Vandaar het staartwerk in plaats van de windroos. Ook is de slechte biotoop (bossen op het westen en oosten) onvoldoende aangepakt. Verder valt het bijzondere kruiwerk onder de kap ons op. Het is een afwijkend soort Engels kruiwerk met één rail onder de overring en twee rails op de kruivloer, die voorzien is van de nog aanwezige tandradbaan van de vroegere zelfkruiging. Zie tekening op de pagina hier-naast.

De *Ostmühle* te Gildehaus in Duitsland, met volle zeilen draaiend. Vlucht 24,30 m.

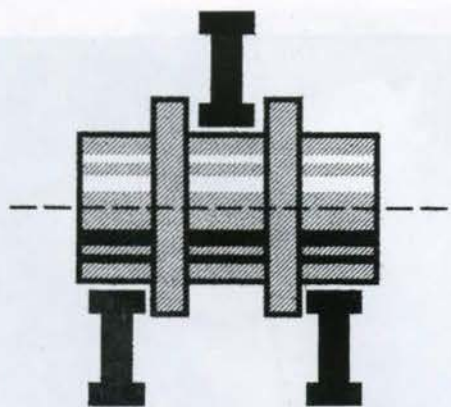
...nu weer noordwaarts

Na afscheid van de mooie *Ostmühle* genomen te hebben, voerde de excursie nu weer noordwaarts. Bij de kerk van Neuenhaus was er in verband met een braderie weer een wegomleiding, maar zonder problemen bereikten wij de eveneens in zandsteen uitgevoerde ronde stenen stellingmolen, de *Veldhauser Windmühle* in Veldhausen uit 1790, daar werd voor een korte fotostop gehouden. De molen stond stil en op de vangstok zat ook hier een wit konijntje. Hij heeft een flinke korenmolenvlucht van 24,80 meter. Net als in Gildehaus steunt de staart hier met rollen op de romp.

Aan de sokkels in de muren te zien, moeten er vroeger schuine stellingschoren zijn geweest. Nu zijn er verticale stellingschoren, die op de grond rusten.

Even later maakten wij een tweede fotostop bij de *Georgsdorfer Mühle* (uit 1875) te Georgsdorf, onge-

veer 15 km ten zuidoosten van het Nederlandse Schoonebeek.

Hij is boven de stelling met riet gedekt, zodat een houten rompconstructie voor de hand zou liggen. Maar de molen is rond en geheel van steen en hij is in 1997 met riet gedekt vanwege het nat doorslaan van het muurwerk, dat boven de stelling met een dikte van 25 cm griezelig dun is.

De molen van Lonneker bij Enschede heeft hiervoor ongetwijfeld model gestaan. Sommige deelnemers namen geen genoegen met alleen een fotostop en stapten de molen binnen, die een gietijzeren gangwerk bezit met houten kammen. Er zijn stalen borstroeden met houten oplangers met een vlucht van 20 meter. Wel erg interessant.

Ten slotte genoten wij van een laatste drankje in het zalencentrum *d'Aole Meul* schuin tegenover de Drentse molen *Nooitgedacht* in Veenoord. Volgens *Vincent van Gogh* moet het vroeger erg mooi zijn geweest, waar hij kon tekenen en schilderen. Het oude logementhuis waar hij verbleef, werd op dat moment helaas gesloopt ten behoeve van een nieuw appartementencomplex! Veenoord is nu een saaie industriëleplaats geworden. Vol onbegrip zetten wij onze reis voort, en een half uur eerder dan gepland kwamen wij weer in Groningen aan, waar iedereen na het handendrukken weer zijn eigen weg ging. De heren Gerard Koster en Fekko Humbert hartelijk bedankt voor het goed uitkiezen van de mooie molenroute! Wij hebben er ondanks weinig wind erg van genoten!

Martin E. van Doornik

De ingang van de merkwaardige, rietgedekte ronde stenen stellingmolen te Georgsdorf in Duitsland.

Brandpreventie

De aanleiding voor dit artikel is gelegen in twee recente gebeurtenissen op het terrein van de brandpreventie. Preventieve maatregelen tegen brand hebben niet alleen als doel de molens te behouden als deel van de technische en economische cultuurhistorie; ook de veiligheid van bezoekers en omwonenden moet verzekerd zijn.

De meeste moleneigenaren zijn zich wel bewust van de gevaren en nemen maatregelen zoals het aanbrengen van een bliksembeveiligingsinstallatie en de plaatsing van blusapparatuur. Maar daar houdt de preventie niet op: in nog te veel molens zijn de brandblussers al geruime tijd niet meer gecontroleerd. En met de bliksembeveiligingsinstallaties is het al niet veel beter gesteld. Deze feiten berusten niet op onwil, maar komen op de een of andere manier voort uit onachtzaamheid. We hopen dat we door het thema brandpreventie onder de aandacht te brengen, bereiken dat alle betrokkenen (weer) alert worden.

Bij de inrichting van de expositieruimte in molen *De Lelie* werd de eigenaar geconfronteerd met een aantal voorwaarden van de brandweer. In dit geval was *eisen* mogelijk vanwege de noodzakelijke bouwvergunning. Bij deze eisen ligt het accent op de veiligheid van de bezoekers, die bij gevaar in een zo vroeg mogelijk stadium moeten worden gewaarschuwd. Dat komt neer op onder andere het aanbrengen van rookmelders en van noodverlichting.

Magma Application gaf op de voorjaarsvergadering 1998 van het Gilde van Vrijwillige Molenaars voor

Korenmolen *De Noord* in het hartje van Rotterdam. De molen overleefde de bombardementen van 1940. Als enige bouwwerk bleef hij staan tussen puin en ruïnes. De molen wist door vonken malen te overleven. Op 27 juni 1954, veertien jaar na het bombardement ging de molen toch nog in vlammen op. Deze foto werd na de brand als prentbriefkaart verkocht ten bate van wederopbouw van de molen. Het heeft niet zo mogen zijn. foto: D.J.H. van der Ven, verzameling C. E. van der Horst

lichting over brandpreventie door vlamvertragende producten. De monumentenwereld bekijkt dergelijke middelen meestal met een scheef oog. Om de vooroordelen te doorbreken bood het bedrijf aan een willekeurige rietgedekte molen gratis te behandelen. Mevrouw I. Wierenga, vrijwillig molenaar op poldermolen *de Goliath*, reageerde het snelste op dat aanbod. Een en ander leidde (uiteraard) ook tot contact tussen Magma Application en de Stichting De Groninger Molen (eigenaar van de molen waar Ida Wierenga en Bart de Haan de vrijwillige molenaars zijn). In samenwerking met het Gilde van Vrijwillige Molenaars is besloten het thema brandpreventie breder aan de orde te stellen. Het resultaat daarvan was enerzijds

een bijeenkomst op 24 oktober bij molen *de Goliath* en anderzijds een lezing door de heer R.R.J. Post (brandweerofficier) op de AB-vergadering van 26 oktober 1998 van de Stichting De Groninger Molen.

Voor de bijeenkomst in de ochtend van 24 oktober 1998 kregen alle moleneigenaren het verzoek een afgevaardigde te sturen; ook alle instructeurs van het Gilde en enkele medewerkers van de brandweer kregen een uitnodiging. Twee bedrijven verzorgden een presentatie. Chubb Fire gaf niet alleen theoretische voorlichting over de verschillende soorten brandblussers; ze werden ook in de praktijk gedemonstreerd. Magma Application heeft laten zien hoe een brandvertragend middel op de rieten bekleding van molen *de Goliath* zal worden aangebracht. De bijeenkomst, onder leiding van de heren Duijm en Van der Zee, werd afgesloten met een gezamenlijke lunch.

Op de AB-vergadering van de Stichting De Groninger Molen gaf de heer R.R.J. Post een duidelijke uiteenzetting over de aspecten van brandbestrijding rondom een molen en over de rol van moleneigenaren bij brandpreventie.

- 1 De brandweer moet op de hoogte zijn van de situatie in en rond de molen. Op basis van deze gegevens kan een aanvalsplan worden opgesteld.
- 2 Voor poldermolens: zorg voor een wak in het ijs zodat ook 's winters bluswater toegankelijk is.
- 3 Zorg voor voldoende blusmiddelen. U hebt in principe de keus uit:
 - waterblussers,
 - schuimblussers,
 - CO₂ blussers,
 - poederblussers.

- Omdat molens niet altijd vorstvrij zijn, vervallen de eerste drie mogelijkheden!
 - Poederblussers hebben een goed blusvermogen, maar het bluspoeder bevat zouten die waardevolle voorwerpen kunnen aantasten.
 - Brandblussers moeten minimaal 2x per jaar worden gecontroleerd.
 - De richtprijs voor een controlebeurt ter plaatse bedraagt ongeveer f 25,-.
- 4 Een bliksembeveiligingsinstallatie moet minimaal om het jaar worden gecontroleerd: inspectie van het gehele zichtbare gedeelte en meting van de weerstand van de elektroden.
 - Laat na een blikseminslag meteen een controle van de installatie uitvoeren!
 - 5 Indien de molen is voorzien van een elektrische installatie, is de eigenaar verplicht zich te houden aan de eisen in NEN 3140. Deze verplichting komt voort uit de beperkingen in de aanleg van laagspanningsinstallaties zoals die zijn beschreven in de ARBO-wet.
 - 6 Met borden aangeven dat in de molen niet mag worden gerookt.
 - Plaats eventueel doofbakken bij de ingang.
 - 7 Als molens bezoekers ontvangen, is het noodzakelijk dat de vluchtwegen goed toegankelijk zijn. Oriëntatie- en noodverlichting die onafhankelijk van het lichtnet kunnen werken, moeten de bezoekers de snelste weg naar de uitgang wijzen.
 - 8 Rookmelders waarschuwen bezoekers in het allereerste stadium van brand.
 - De periode van rookontwikkeling die aan een brand vooraf gaat, geeft de brandweer misschien voldoende tijd de brand te blussen.
 - Rookmelding kan geschieden via licht- en/of geluidssignalen.
 - Ook doorschakeling naar het telefoonnummer van de brandweer is mogelijk.
 - 9 Brandbare materialen behandelen met een vlamvertragend middel is ook een mogelijkheid.
 - Molen *de Goliath* zal in het voorjaar van 1999 volledig behandeld zijn. Het is dan mogelijk eens te bekijken in hoeverre dat iets heeft veranderd aan het uiterlijk van de rietbedekking van de molen.

De Stichting De Groninger Molen zal een checklist opstellen over brandveiligheid op molens en deze toezenden aan de moleneigenaren. ✂

Verstild Verleden (27)

Een zwaar geretoucheerde kaart geeft een beeld van een Bourtange zoals we dat heden ten dage niet meer kennen. Een bruggetje, enkele boerderijen en daarachter de molen van Heinrich Haaijer, later beter bekend als de molen van Imminga. Geen foto-graaf zal dit plaatje meer kunnen schieten. Duizenden toeristen bezichtigen jaarlijks Bourtange. Zij krijgen slechts een reconstructie te zien van een ver verleden. Historisch ogende toegangspoorten, nieuwe, oud ogende huisjes en een nagebouwde ros- en windmolen moeten de sfeer oproepen van een zeventiende-eeuwse vesting. Het Bourtange van grootvader en grootmoeder is verdwenen. Het dorpje geraakte in de twintigste eeuw steeds verder in verval. In 1951 verdween de molen van Imminga uit het dorpsbeeld. Het stenen onderstuk bleef staan. De op de ansichtkaart afgebeelde molen werd in 1895 door molenmaker Harm Wiertsema gebouwd voor Heinrich Haaijer. In 1929 ging de molen over naar de familie Imminga. De molen had een vlucht van 76 voet, stond op een stenen onderkant en bezat een geasfalteerd achtkant en een eveneens geasfalteerde kap. In 1939 werd door Imminga een oude Chevrolet automotor

aangeschaft en als hulpmotor ingezet. Windkracht werd deels buitenspel gezet. Nog geen jaar later op 10 mei 1940 werd de molen zwaar beschadigd door het laten springen van de brug over de gracht. Na de oorlog geraakte de molen steeds meer in verval en werd in 1951 deels gesloopt.

Tijdens de reconstructiewerkzaamheden van Bourtange werd niet voor herbouw van de buiten het bestek van de vesting vallende molen van Imminga gekozen, maar voor herbouw van een standerdmolen op het oude molenbastion. Tot 1894 was op deze plaats de achtkante bovenkruier van Smeenk te vinden. Eerder stond hier een standerdmolen. Deze werd op 15 oktober 1831 op afbraak verkocht en naar Ter Haar verplaatst. In 1894 ging de molen op het voormalige molenbastion door brand verloren. Volgens geruchten had molenaar Smeenk de molen zelf aan gestoken. U ziet, geruchten houden lang stand! Molenaar Smeenk zal tijdens de brand nooit gedacht hebben dat op zijn molenplaats ooit weer eens een standerdmolen zou verrijzen. Het molentijdperk was immers eind van de negentiende eeuw al op zijn retour.

Bourtange omstreeks 1910, met op de achtergrond de molen van Haaijer.
foto: collectie Veenkoloniaal Museum Veendam.

Boekennieuws

C. E. van der Horst

Over een molenverzameling

1 Voor diegenen die de aankoop hebben gemist van het mooie boek uit 1993: 'De molens van de Alblasserwaard en de Vijfherenlanden' door B.E. Janik (red.), is er nu de mogelijkheid een verkort eenvoudiger boekwerkje aan te schaffen. Onlangs verscheen 'Op molenpad in de Alblasserwaard en

de Vijfherenlanden' van Drs. Hans Ouwenheer. Het is een uitvoerige beschrijving van 44 (!) molens, inclusief de molens te Kinderdijk welke jaarlijks door zo'n 300.000 mensen worden bezocht. De geschiedenis wordt verteld, maar molenaars worden niet vergeten. Beschreven wordt bijvoorbeeld de

familie Hoek, Kinderdijkse mulders van geslacht op geslacht (1747-heden). Het karige loon van ± f 100,- werd aangevuld met de opbrengst van de verkoop van stro en riet en visvangst (paling). Problemen met de molens zoals gebroken roeden en assen en ongevallen komen eveneens aan bod. Het boekje is verkrijgbaar bij: Hanova Media, Vlassaard 28, 4758 SH Noordhoek.

Prijs f 12,50 exclusief porto, uitgave april 1998, 82 pag. geheel in kleur. Afm. 147 x 210 mm. ISBN 90-804193-1-1.

2 In Vlaanderen, bij onze Zuiderburen, is men de laatste jaren heel actief wat molenhistorie betreft. Helaas blijven de zo nodige restauraties veelal achterwege. Zelfs

De Getijdenmolen te Rupelmonde (O.Vl.), onlangs geheel gerestaureerd.
foto: ansichtkaartencollectie C.E. van der Horst

De standerdmolen *Molen van 't Bos te Knokke* (W.Vl.) in 1932 helemaal zonder binnenwerk. Een echte siermolen dus. foto: collectie C.E. van der Horst

beschermde molens kunnen in België zomaar van de monumentenlijst worden afgevoerd. Molen- en heemschutliefhebbers zien wel in dat er in het verleden teveel is gesloopt. Zo heeft in de Brusselse agglomeratie een groepje enthousiastelingen in 1992 de vereniging *Luizenmolen Anderlecht* gesticht met als doel de in 1955 verdwenen *Luizenmolen*, een fraaie standerdmolen, te herbouwen. Ter verwezenlijking van dit doel is een fraaie brochure uitgegeven met als titel 'De Luizenmolen van Anderlecht'. Het boekje is in A4 formaat, met een kleurenomslag naar een schilderij van O. Pijcke. 16 pagina's, tweetalig en geïllustreerd met een aantal fraaie zwart-wit foto's.

Prijs f 15,-.

Te bestellen via V.Z.W. Luizenmolen-Anderlecht, Sylvain Dupuislaan 146, 1070 Anderlecht België.

3 'Rupelmonde, een monument herleeft', is een brochure uitgegeven door de gemeente Kruibeke - Oost Vlaanderen - België. Redactie Werner van de Walle, 1996. 55 pag., zwart-wit geïllustreerd. Prijs f 6,95. Het keurig verzorgde boekje gaat nader in op de historie en restauratie van de uit de zestiende eeuw daterende getijdenmolen te Rupelmonde. Een getijdenmolen ontleent zijn kracht aan de werking van eb en vloed in riviermondingen en delta's. Men kon dan zo'n twee

uur lang achter elkaar van deze energie gebruik maken. Voor de Nederlanden, onze lage landen bij de zee, is dit een unieke molen (zie afbeelding op pagina 25). De restauratie ervan stijgt dan ook ver uit boven plaatselijke belangen. Inlichtingen: Technische Dienst Kruibeke. Telefoon 037400235 of fax 037400211.

4 'De molens van Knokke' door André 'd Hont is een uitgave van de vereniging 'Cnoc is Ier'. Een simpel uitgevoerde brochure in zwart wit uitvoering en 45 pagina's dik. Zoals uit de titel blijkt behandelt het alle acht molens die eens in deze bekende Westvlaamse badplaats hun wieken deden rondwentelen. Hiervan is overgebleven,

gerestaureerd en wel, de Kalfsmolen, een mooie open standerdmolen. Van de stenen grondzeiler *Siska's Molen*, is alleen de romp over gebleven, helemaal ingebouwd tussen nieuwbouw huizen. Tenslotte staat er in Knokke nog de *Molen van 't Bos*, een standerdmolen op stenen onderbouw (zie foto hiernaast). Hij werd gebouwd in 1932 zonder binnenwerk. In de molen bevindt zich een bar. Misschien is het boekje nog verkrijgbaar bij Stichting Levende Molens, Vincentiusstraat 7, Roosendaal. Prijs ± f 10,-.

5 Molenrestanten! Veel verzamelers van windmolenafbeeldingen zijn bijna net zo geïnteresseerd in restanten als in complete molens. Voor een overzicht maakte men gebruik van de lijst van P. Grund uit 1989. Deze lijst is inmiddels weer verouderd zodat het prettig is u een nieuwe uitgave te kunnen aankondigen: 'Het Nederlands molenrestantenbestand'. Een overzicht van de windmolenrestanten, gerangschikt per provincie en alfabetisch op plaatsnaam. Het werkje is samengesteld door Nelly Sonneveld - Riper. Uitgave 1998, 45 pagina's, geplastificeerd, omslag in ringband. Prijs f 12,50, exclusief porto. Verkrijgbaar op hetzelfde adres als hierboven onder nummer 4. Al direct na deze uitgave zijn er wijzigingen te melden. Nr. 42, molen op de Jufferswal te Zwolle werd voorjaar 1998 gesloopt. Nummer 30, de molen te Zwarte Haan Frl. verdween in 1997.

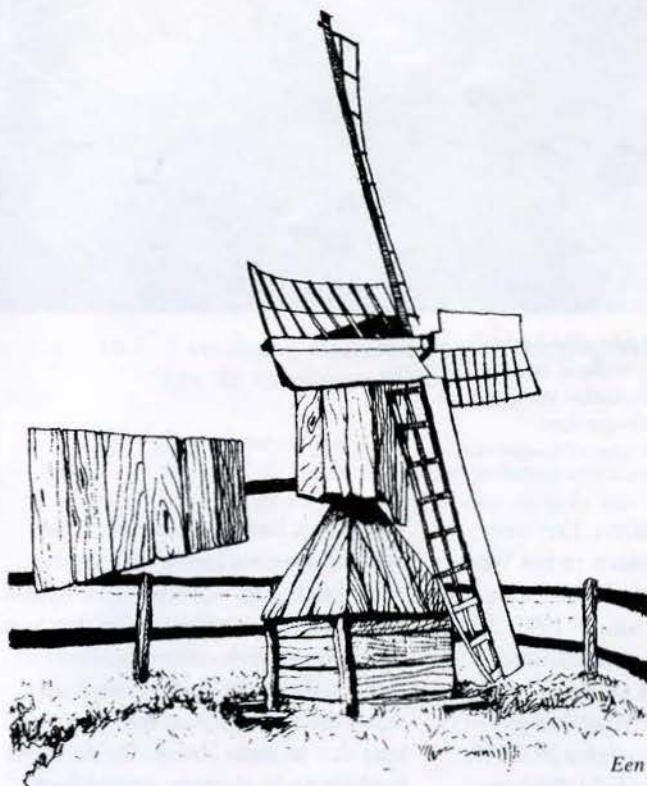
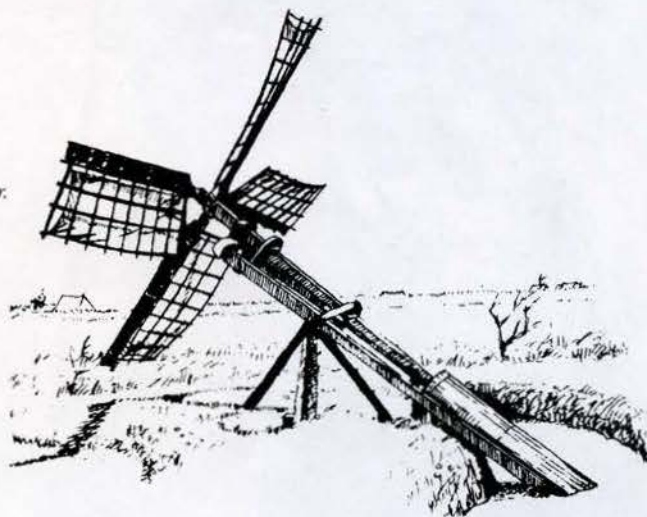
6 'Hollandse molens, typologie van molens en vormen van gebruik', door Leo Endedijk, tekst en Els Geelen, illustraties. Amsterdam 1998. Een handzaam boekje van 40 pagina's, uitgegeven door de 75-jarige Vereniging De Hollandsche Molen, in samenwerking met Stichting Open Monumentendag, deel 13 in de OMD reeks. De schrijver, di-

recteur van de Hollandsche Molen, heeft in kort bestek eigenlijk voor iedere leek die iets over dit fenomeen te weten wil komen, alles te samen gebracht wat er over molens te zeggen valt. Een knap stukje werk! De brochure is verluchtigd met alleraardigste tekeningetjes van Els Geelen (afbeelding hieronder). De

prijs van het boekje is f 8,50 inclusief porto. Verkrijgbaar bij De Hollandsche Molen Amsterdam postgiro 11 35 90. Bij het Veenkoloniaal Museum Veendam of het bureau van de Stichting De Groninger Molen kunt u het boekje afhalen voor f 6,-.

Tekeningen uit het boekje 'Hollandse molens'

Een paaltjasker.

Een weidemolentje.

De Nieuwlandse Molen te Hoek van Holland werd in 1988 van grondzeiler verhoogd tot stellingmolen.

foto: collectie C.E. van der Horst

met gegevens uit het grote provinciale molenboek 'De molens van Zuid-Holland' uit 1980. Het blijkt dan dat er in die kleine twintig jaar toch wel weer heel wat verandert. Vaak ten goede. Het ingrijpendst veranderd is de *Nieuwlandse Molen* te Hoek van Holland. Deze werd verbouwd van grondzeiler tot stellingpoldermolen (afbeelding links). Het werd de tweede stellingpoldermolen in Zuid-Holland, de andere is de *Haastrechtse Molen*.

Rectificatie

In de vorige 'De Nieuwe Zelfzwichter' is iets misgegaan met de prijs van een boekwerkje. Onder nummer 4 werd 'De Eendragts-polder van molens en machines', door Ir. L. van Houdt beschreven. De daarbij genoemde prijs viel door een typefout wel erg hoog uit, f 112,50 in plaats van f 12,50! Dus voor liefhebbers alsnog reden te meer om het boekje gauw aan te schaffen.

7 'Westlandse Molens, Een overzicht van de molens in het Westland'. Uitgave van de Westlandse molenaars. De Lier, s.a., (=1998) 32 pagina's, zwart wit geïllustreerd. Prijs f 10,- inclusief porto. Verkrijgbaar door overschrijving van genoemd bedrag op postgiro 3977118, t.n.v. R.F. van Zijl te Schipluiden.

Het is een handige brochure met beschrijving en korte historische aantekeningen van twaalf complete windmolens, één intacte molen zonder binnenwerk, alleen bovenwiel met vang en één stenen romp met vijzel en dieselmotor. Veertien molens dus in deze streek. Bij dit soort boekjes ga je al gauw vergelijken

HET MOLENWINKELTJE

Onderstaande artikelen zijn bij de Vereniging of Stichting op aanvraag verkrijgbaar (zie voor adressen de Colofon). De prijzen gelden afgehaald bij de fam. Dijk, Aduarderdiep 3, 9833 TG DEN HAM (Gn), tel. (050) 403 17 22.

Bij toezending worden verzend- en portokosten in rekening gebracht. Aangezien deze kosten sterk afhankelijk zijn van de bestelde artikelen, worden zij niet hier, maar alleen op de factuur vermeld. De letter-/cijfercode is de bestelcode.

MOLENANSICHTKAARTEN per stuk f 1,00

MA01 (kleur, serie 12 stuks) f 10,00

Den Andel	KoPel De Jonge Hendrik (7)
Finsterwolde	KoPel molen Ganzedijk (38)
Noordhorn	KoPel Fortuna (140)
Paterswoldsemeer	WATER De Helper (39)
Sebaldeburen	WATER De Eendracht (42)
Ten Boer	ZA+KO Bovenrijge (20)
Ter Haar	KoPel Standerdmolen (126)
Uithuizermeeden	WATER Goliath (122)
Veelerveen	KOREN Niemans molen (15)
Vriescheloo	KOREN De Korenbloem (16)
Zuidwolde	WATER Krimpstermolen (9)
Zuurdijk	KoPel De Zwaluw (66)

MA02 (kleur, serie 8 stuks) f 7,50

Garmerwolde	WATER Langelandster M. (21)
Noorddijk	WATER Noordermolen (85)
Noorderhoogebrug	KOREN Wilhelmina (87)
Onderdendam	WATER Zilvermeeuw (10)
Westerwijtwerd	WATER De Palen (77)
Zuidwolde	WATER Koningslaagte (13)
Zuidwolde	WATER Krimstermolen (9)
Zuidwolde	WATER 't Witte Lam (12)

MOLENFOTO'S (kleur, per serie 10 stuks) f 10,00

MF01

Garmerwolde	WATER Langelandster (21)
Garsthuizen	KoPel De Hoop (114)
Kolham	KOREN Enterprise (98)
Leegkerk	WATER De Jonge Held (57)
Slochteren	WATER Fraeylema (109)
Slochteren	WATER GrootePolder (111)
Slochteren	WATER De Ruiten (113)
Wedderbergen	WATER (127)
Wedderveer	ZAAGM Spinnekop (128)
Westerwijtwerd	KoPel Zeldenrust (75)

MF02

Appingedam	WATER Olingermolen (6)
Vierverlaten	WATER Zuidwendinger (55)
Climmen	WATER Witte Molen (49)
Klein Wetsinge	KoPel Eureka (1)
Midwolda	WATER Paaltjasker
Onderdendam	WATER Zilvermeeuw (10)
Overschild	KOREN Windlust (22)
Spijk	KoPel Ceres (18)
Westerwijtwerd	WATER De Palen (77)
Zuidwolde	WATER 't Witte Lam (12)

THEELEPELTJES

TH01

Molenaafbeelding in diverse typen op steel f 4,-.

TH02

Verzilverd, met ovale of ronde Delfts blauwe molenaafbeelding f 5,-.

STICKERS

ST01

Met embleem Vereniging Vrienden van de Groninger Molens f 1,-.

ST02

Met afbeelding van een Groninger Molen f 1,-.

MOLENBOUWTEKENINGEN (schaalmodellen)

BT01

Standerdmolen f 10,-.

BT02

Wipmolen f 10,-.

BT03

Stellingmolen f 12,50

BT04

Spinnemolentje f 5,-.

BP01

BORDUURPATRONEN (met diverse molenaafbeeldingen) f 10,-.

LB01

LESBRIEF over molens f 1,-.

MT01

MOLENTEGELTJES f 5,-.

BR01

BROCHURE Zelfzwichter 40 pagina's informatie in gekleurde omslag f 2,50

ZZxx

DE ZELFZWICHTER (verschenen nummers) t/m nr.20 f 2,00, nr.21 – nr.84 f 2,50

VERENIGING VAN VRIENDEN VAN DE
GRONINGER MOLENS

STICHTING DE GRONINGER MOLEN

VRIJWILLIGE
HET GILDE VAN MOLENAARS
Afd. Groningen

